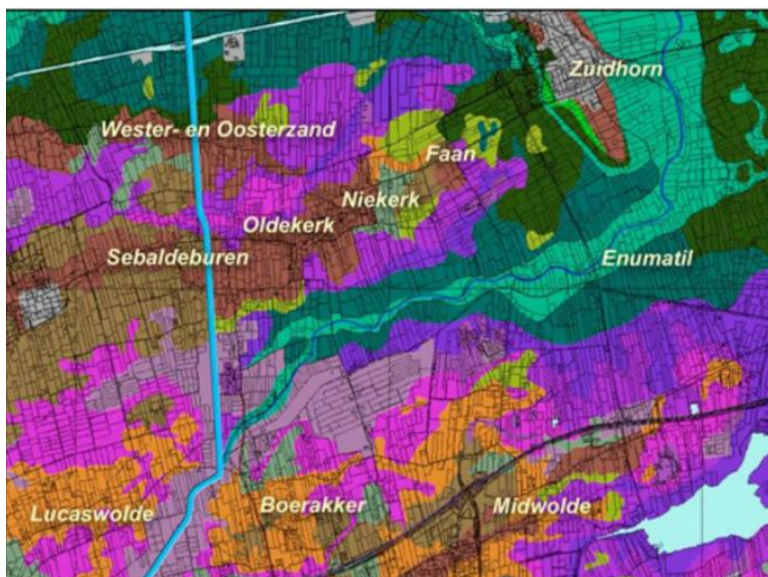

De verlenging van het Wolddiep: een compromis uit 1385

Het Dwarsdiep splitst bij Boerakker in twee delen: het Wolddiep stroomt naar het noorden, de Matsloot naar het oosten. Al in 1385 maakten de autoriteiten (proosten en dorpspastors) afspraken over de afwatering van dit deel van het Westerkwartier. Een oorkonde bleef bewaard. Daaruit resulteerde waarschijnlijk een verlenging van het al bestaande eerste deel van het Wolddiep. Hieronder de aanhef en ondertekenaars van 1385, daarna volgt een interpretatie.¹

In den name Godes amen. (1385)

Allen unde een yderen christgelovigen, de dessen jegenwoordigen brieff sollen seen ofte hoeren, ontbeden wy, Tydericus, provest in Hummarke, Alard, provest in Kusemer, Helmarus, Reynerus ende Allardus, der kerke Sijba(l)debuires, Olde ende Nye kerke in den lande van Langewolt gelegen pastoren, Luppold, Bernard, Menold, Johannes en Ludolphus, der kerken Lucaswold, Noortwijk, Marum, Nuys en Nyebert in den lande van Vredewolt gelegen pastoren ofte rectoren, ewige greute in den Heeren.

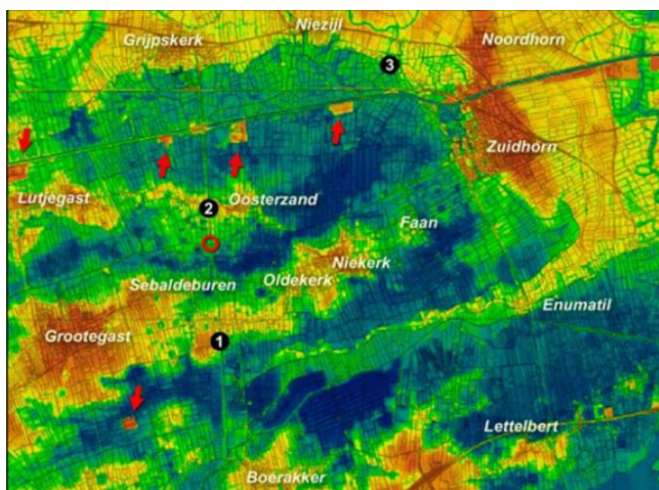

Bodemkaart van het Zuidelijk Westerkwartier. In groen en donkergroen de 'kleitongen'. Dit zijn restanten van de middeleeuwse Lauwerszee-arm. De uiteinden zijn de Dijkweg (onder) en de Redendijk. Links daarvan het Wolddiep.

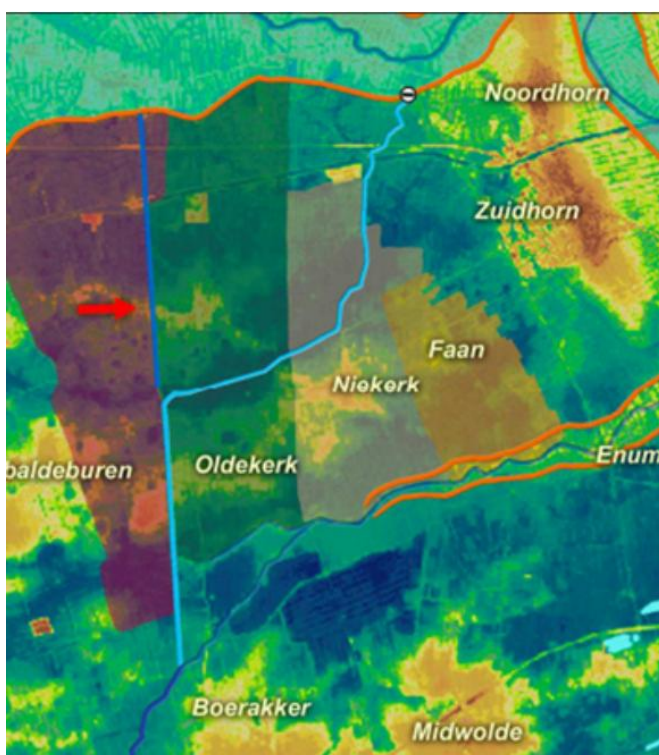
Overstromingen

Om te begrijpen waarom het Wolddiep in de veertiende eeuw verlengd werd, moeten we ver terug in de tijd. Rond 800 na Chr. waren er veel overstromingen in het Lauwerszeegebied. Veel land verdronk, vooral aan de (nu Groningse) oostkant. Zeearmen voerden bij vloed zout water diep het binnenland in. Eén zo'n zeearm maakte contact met de bedding van een veenrivier, die in Trimunt ontsprong en richting – het latere – dorpje Enumatil stroomde. Bij vloed drong het zoute water via deze bedding door tot Boerakker om bij eb weer terug te kabbelen. We hebben het over de Oude Riet.

¹ *(Bijgaande historische reconstructie inclusief afbeeldingen is een samenvatting van onderzoeksresultaten van Jan van den Broek. Deze resultaten en afbeeldingen zijn te vinden in (vooral) deel 10 en 11 van Groningen en het Drentse water, par. 11. 1. met als titel: 'Belangrijk maar duister' over het Wolddiep. <http://www.vanlauwerstoteems.nl/>)*

Reliëf van Langewold. Hoe blauwer, hoe lager, in bruin het hoger gelegen gebied. 1 = de Jouwer, 2 = Zandemertil, 3 = Oxwerderzijl. De wat vage rechte groene lijn is het Wolddiep. De pijltjes zijn moderne grondbergingen.

Rechtsboven de Oxwerderzijl, links onder het eerste kanaal-pand, dat via een sloot bovenlangs Oldekerk en Niekerk naar het noordoosten loopt. Het rode pijltje verwijst naar de zandrug bij Ooster- en Westerzand.

De bodemkaart (vorige pagina) laat zien tot waar de zeearm kwam en klei afzette. Via deze zoet-zoute rivier/zeearm bereikten kolonisten vanaf pakweg de tiende eeuw het zuidelijk Westerkwartier. In de *wolden* van Langewold en Vredewold groeven de nieuwkomers sloten om overtollig water af te voeren.

Bodemdaling

Er ontstonden twee problemen: snelle bodemdaling in de venige wolden; opslibbing met klei in het rivierdal. Het reliëf keerde om: wat eerst hoog lag, daalde, wat eerst laag was, slibde op. Dit proces bracht de afwatering in de problemen. Het Wolddiep (en het Hoendiep verder oostelijk) moesten uitkomst bieden vanaf het punt waar de opslibbing de problemen veroorzaakte. Het Wolddiep ligt op de grens van tot waar de vloed reikte.

Eerste fase van het Wolddiep.

Het *Wolddiep* loopt – nog altijd – vanaf Boerakker recht naar het noorden. Het passeert *Bakkerom*, laat verderop *Sebaldeburen* links en *Oldekerk* rechts liggen. Het diep voert het water van de Oude Riet (of: Dwarsdiep) af. De restanten van de oude zeearm zijn nog herkenbaar als een oost-west gelegen *inversierug* of *kleitong* en ligt iets ten noorden van de *Matsloot*. Deze sloot verving de oude dichtgeslibde oostelijke route van de Oude Riet.

Het oudste deel van het Langs- of Wolddiep stroomde – zoals we al zagen – van Boerakker tot halverwege Oosterzand en vandaar via een sloot in de laagten tussen Oosterzand en Zuidhorn naar het oosten.

Wanneer dit eerste deel werd gegraven is

onbekend. Oxwerderzijl was een sluis in de oudste zeedijk, de Roder. Toen de slappe bodem in dit stroomgebied inzakte, kregen de boeren last van het water. De dorpingen kregen ruzie en het werd tijd voor een nieuwe (op)lossing. Het water uit het zuiden (Vredewold) werd een probleem in het lager gelegen noorden (Langewold).

Hoe oud is het Wolddiep?

Het oudste deel stroomde – zoals we al zagen – van Boerakker tot halverwege Oosterzand en vandaar via een sloot in de laagten tussen Oosterzand en Zuidhorn naar het oosten. Wanneer dit

eerste deel van het Wolddiep werd gegraven is onbekend. Oxwerderzijl was een sluis in de oudste zeedijk, de Roder. Toen de slappe bodem in dit stroomgebied inzakte, kregen de boeren last van het water. De dorpingen kregen ruzie en het werd tijd voor een nieuwe (op)lossing. Het water uit het zuiden (Vredewold) werd een probleem in het noorden (Langewold).

Polderen, pa(p)pen en droog houden

In noodgevallen moet het water bij Redendijk/Zudgalgha (de grens tussen Langewold en Vredewold en drie kerspelen) worden tegen gehouden. Let op, Zuidgalgha betekent ook: 'zuidelijke galg' van Langewold. Het is een signaal aan iedereen dat recht en orde er toe doen.

Een kaart uit de zeventiende eeuw geeft aan waar de galg stond: langs het Wolddiep, ten zuidwesten van Oldekerk. Zie cirkel. Zo'n 500 meter noordelijker dan het nu bestaande fietspontje.

verhaspelde kopie, waaruit de belangrijkste zin is verdwenen. De tekst is daardoor complex. Er blijven allerlei onduidelijkheden bestaan. Een troost, over de aanleg van de Matsloot ... is nog minder bekend.

2023, samenvatting door JE

Op 8 juni 1385 spreken twee proosten en acht pastoors op het kerkhof te Oldekerk af dat de inwoners van beide wolden samen twee (of één gezamenlijke) nieuwe watergangen zullen graven. Deze moeten overtollig water lozen op sluizen in de Roder.

We zagen het tekstje boven langs komen.

Er komen bovendien *bruggen*; verder moet Vredewold het eigen water afknijpen (reduceren) door eigen watergangen te versmalen. De oorkonde noemt de *Monnikenweg*, *Zethuis* en *Marrabalcka* (Balktil) als locaties voor Knijpen. (kaartje hiernaast, de Knijpen bij de rondjes).

Minder water aanvoeren, beter afvoeren

Kortom: de afspraak van 1385 hield in: minder wateraanvoer vanuit Vredewold, betere afvoer in Langewold op basis van samenwerking.

Of alles ook verliep zoals was afgesproken?

Waarschijnlijk wordt het *Wolddiep* nu een eind doorgetrokken naar het noorden en daarna via het nieuw gegraven *Hoerediep* (afgeleid van het oud-Friese woord 'hore' = slijk) in oostelijke richting afgeleid. Via een zijl in de Langewolderzeedijk (of Roder) werd het geloosd op het dal van de Oude Riet ten oosten van Niezijl.

Weten we dit zeker?

Nou nee, want de tekst van de overeenkomst van 1385 is alleen bekend uit een